

MEDICINSKA ETIKA

prof.dr.sc. Marija Definis-Gojanović

UVOD

- Dužnosti zdravstvenog djelatnika
 - Pravne dužnosti: regulirane su zakonom, kršenje dovodi do sudske odgovornosti
 - Etične dužnosti: nisu jasno definirane zakonom. temelje se na humanosti i pravednosti
- Etička dilema: 2 ili više pravaca ponašanja opravdavaju se nizom činjenica suprotne posljedice

4 ključna principa u etičkom djelovanju:

- princip poštivanja individualne autonomije
- princip korisnosti
- princip neškodljivosti
- princip jednakosti

OSNOVNA ETIČKA NAČELA:

1. Život je najveća vrijednost i najveće dobro
2. Činiti dobro, ne nanositi štetu
3. Načelo istinitosti i povjerenja
4. Načelo jednakosti i autonomije
5. Načelo prava i obveze svih ljudi
6. Načelo suradnje i dobrih odnosa među zdravstvenim radnicima
7. Načelo stalnog učenja i stručnog usavršavanja

Autonomija - najznačajnija vrijednost promovirana modernom medicinskom etikom:

- pojedinci moraju imati kontrolu nad svojim vlastitim tijelom,
- moraju donositi svoje vlastite odluke u svezi s medicinskim tretmanom,
- ne smiju biti sprječavani u traženju vlastitog ispunjenja

- na području medicine pravna intervencija kasni → negativni učinci za društvo
- zdravstveni djelatnici izloženi kaznenim prijavama, građanskim tužbama i stegovnim postupcima
- nesavršenost medicinske znanosti, nedostaci općeprihvaćenih pravila liječenja, nemogućnost njihove primjene na konkretnog bolesnika česti su izvor pogrešaka
- problem timskog rada!

ETIKA I BIOETIKA

Osnovni pojmovi

- Najstarija znanstvena i filozofska disciplina
- ? Razgraničenje znanosti od predmeta

etika	moral
(gr. ethos = običaj)	(lat. mos = ćud)

- Disciplina o moralu i moralnim načelima
- Sistem normi ili pravila ljudskog ponašanja
- Opća pravila ponašanja /individualan moral

Teorijska etika

- Istražuje i proučava moral pojedinca, grupa ljudi, klasa, društva, cijele epohe.
- Uspoređuje nekadašnja i sadašnja pravila ponašanja.
- Proučava sličnosti i razlike.
- Analizira i pronalazi objašnjenja za određena moralna ponašanja

Normativna etika (etika u praksi)

- Definira i objašnjava norme pravilnog i dobrog ponašanja u svakodnevnom životu.
- Definira pravilno postupanje u određenim profesijama.

- Postavlja kriterije na osnovu kojih se mjeri.
- Formulira profesionalne obveze i dužnosti.

- ŠTO NIJE ETIKA?

- Nisu osjećaji
- Nije religija
- Ne prati je zakon
- Ne slijedi kulturološki prihvaćene norme
- Nije znanost (?)

- Medicinska etika:

1. humana: stomatološka i liječnička u užem smislu
2. veterinarska

- bioetika: nije proizašla iz filozofske etike; nastala je kao reakcija na moralne nedoumice koje je donio razvoj suvremene medicine = pluriperspektivno područje u kojem se u interakciji raznorodnih perspektiva stvaraju uporišta i mjerila za orijentiranje u pitanjima koja se odnose na život ili na uvjete i okolnosti njegova očuvanja

- Definicije:

- the Oxford English Dictionary:

Bioetika je izučavanje etičkih problema uzrokovanih znanstvenim napretkom, naročito u biologiji i medicini

- nova definicija bioetike:

Bioetika je sustavno proučavanje moralnih dimenzija u sklopu znanosti o životu

- Početak

osnivanje prvog etičkog komiteta u SAD-u (1962.): medicinski laici, zadatak: odabir ograničenog broja kroničnih bolesnika za liječenje hemodijalizom

→

medicinsko-tehnološka dostignuća dovela su liječnike do ingerencija koja nadilaze individualnu i stručnu razinu odlučivanja = nužnost raspodjele moralne odgovornosti i odlučivanja - etički komitet stručno raznolika sastava

■ IZVORI ETIČKIH STANDARDARDA

1. Pristup korisnosti
 2. Pristup prava
 3. Pristup pravednosti i pravde
 4. Pristup zajedničkog dobra
 5. Pristup vrline
- Postavljanje pristupa zajedno
 - Donošenje odluka

■ Struktura bioetičkog postupka

analiza

1. definiranje problema: konkretni problem kao polazište,
2. raščlanjivanje problema na aspekte,
3. raspravljanje problema po aspektima,
4. traženje/nuđenje rješenja

■ Čimbenici etičkog odlučivanja:

etičke teorije, načela (principi) i pravila

■ *Etičke teorije:*

1. deskriptivna etika – proučavanje i opisivanje morala
2. normativna etika – formira i povezuje različite moralne norme, pravila i vrijednosti društva
3. metaetika – bavi se značenjem moralnih termina te logikom moralnog zaključivanja

■ **Biomedicinska načela / principi**

(opće smjernice koje navode da su neke vrste radnji zabranjene, poželjne ili dozvoljene; općenitija od pravila i često služe kao njihov izvor ili temelj)

1. autonomnost (poštivanje želja i sposobnosti donošenja odluka samostojnih osoba)
2. neškodljivost (ne nanašanje zla drugima)
3. dobročinstvo (sprječavanje štete, omogućivanje dobrobiti)
4. pravednost (ravnopravna i poštena raspodjela)

■ **Etička pravila (kodeksi)**

ponašanja koja razvijaju profesionalne organizacije

Struktura kodeksa:

1. regulativna
2. štiti javni interes
3. specifična u odnosu na članstvo
4. obvezujuća

■ **Etika odlučivanja u medicini:**

- praktični pristup
- pristup sumnje i neodlučnosti
- problemski pristup

■ **Praktični pristup:**

- rješavanje problema prema „pravilima“, „uobičajenom postupku“, - postupak koji možda nije potpuno primjeren, ali nije ni bitno štetan,
- praktičnost je odsustvo dilema i sumnji.

■ **Pristup sumnje i neodlučnosti:**

- nesigurnost,

- izgovor o potrebi visokog stručnog standarda,
- odbijanje preuzimanja vlastite društvene i ljudske odgovornosti.

■ **Problemski pristup:**

- formuliranje problema,
- analiza problema, prikupljanje dodatnih informacija
- moguća rješenja,
- izbor konačnog rješenja, moguće posljedice i mjere.

■ **OKVIR ZA ETIČKO ODLUČIVANJE**

1. Prepoznati etički problem
2. Prikupiti činjenice
3. Procijeniti alternativne akcije
4. Donijeti odluku i testirati je
5. Djelovati i provjeriti rezultat

■ **ODNOS MORALNIH NORMI I DRUGIH REGULATIVNIH NORMI**

- **Moralna norma** predstavlja specifičan individualni vrijednosni sistem ličnosti koji ima svoje zakonitosti nastanka, razvoja i usvajanja.

■ **Druge regulativne norme (bliske moralnima):**

- norme prvobitne zajednice
- običajne norme
- religija
- pravne norme

■ **Sličnosti i razlike običajne i moralne norme:**

- običaj ne priznaje individualnost,
- običajni moral je tradicionalan,

- proizvoljnost u kažnjavanju za prekršitelje običajnih normi je tipična uz stroge običajne kazne,
- u običajnim normama ne uzima se u obzir moralni profil počinitelja,
- važenje običajnih normi je usko ograničeno na jedan rod ili pleme,
- običajne norme imaju veliku snagu inercije.

■ Sličnosti i razlike vjerske i moralne norme:

- vjerske norme obilježene su pojmom "svetosti" (moralne norme su obilježene pojmom "dobro"),
- vjerske norme su u daleko većem stupnju bezuvjetne i obavezne nego moralne norme,
- kada prekrši vjersku normu, čovjek je zgriješio (kada prekrši moralnu normu čovjek osjeća da je pogriješio protiv svog dostojanstva ali ne i protiv Boga),
- vjerske norme su po pravilu vezane za Crkvu kao organizaciju, dok moralne norme nisu vezane ni za kakvu organizaciju,
- vjerske norme se po sadržaju mogu podudarati s moralnim normama ali se mogu i razlikovati,
- vjera značajno utječe na formiranje moralnih normi jer pruža zaokružen pogled na svijet, a kad je čovjek prihvati, ona utječe i na njegov opći moral.

■ Sličnosti i razlike pravne i moralne norme:

- iza pravnih normi stoji autoritet države a iza moralnih normi neorganizirana masa - "javno mijenje",
- pravo je uvjetna, hipotetična norma dok je moral bezuvjetna,
- pravo je heteronomna, a moral autonomna norma,
- pravo ima efikasnu sankciju – za kršenje pravnih normi izriče se kazna; etika pak traži moralitet, unutrašnju suglasnost s primljenim obvezama,
- nijedno pravo ne može postojati bez morala (za svaku pravnu normu mora postojati subjektivna moralna podloga),
- ponekad pravo, etički, može biti iznad morala,
- utjecaj prava na učvršćivanje morala (moralna je sankcija relativno neefikasna s gledišta države),
- pravo je pretežito negativan sistem normi koje uglavnom zabranjuju (moral daje pozitivne norme – daje upute za društveni život).

OSNOVNI DOKUMENTI MEDICINSKE ETIKE

I Prema problematici koju obrađuju na dokumente:

- a) neposredno vezene uz Hipokratovu zakletvu, odnosno njena osnovna etička načela
- b) o dužnostima i pravima medicinskih radnika
- c) o zaštiti prava pojedinih populacijskih grupa
- d) o organizaciji i funkcioniranju zdravstvene zaštite
- e) vezane za metodologiju rada
- f) vezane za nova područja angažiranja medicine

II Prema tome tko ih je donio:

1. Od strane UN-a

- Opća deklaracija o ljudskim pravima
- 10. prosinac 1948.g.
- "najbolje čuvana tajna na svijetu"
 - Članak 1 'Sva su ljudska bića rođena slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima'
 - Članak 2 'Svakome su dostupna sva prava i slobode navedene u ovoj Deklaraciji, bez diskriminacije bilo koje vrste'
 -

2. Od strane Vijeća Europe

- Konvencija o ljudskim pravima i biomedicini
- Oviedo, travanj 1997.g.
- prvi međunarodni multilateralni ugovor na području ljudskih prava i primijenjene biologije i medicine
- ističe se potreba za međunarodnom suradnjom
- podijeljena na nekoliko poglavlja: pristanak, privatni život i pravo na informaciju, ljudski genom, znanstvena istraživanja, odstranjivanje organa i tkiva u svrhu transplantacije, zabrana novčane dobiti i raspolaganja nekim dijelom ljudskog tkiva
 - Preporuke:
 - Preporuka 818 (1977) o situaciji mentalno bolesnih

- Preporuka 1046 (1986) o upotrebi ljudskih embriona i fetusa u dijagnostičke, terapijske, naučne, industrijske i komercijalne svrhe
- Preporuka No R (78) 29 o harmonizaciji zakonodavstva država članica po pitanjima uzimanja, kalemljenja i transplantacije ljudskih supstanci
- Preporuka No R (80) 4 državama članicama o pacijentu kao aktivnom učesniku u svom vlastitom liječenju
- Preporuka No R (81) 1 državama članicama o pravilima za automatske banke medicinskih podataka
- Preporuka No R (83) 2 državama članicama o zakonskoj zaštiti osoba koje su zbog mentalnog poremećaja hospitalizirane kao nedobrovoljni pacijenti
- Preporuka No R (90) 3 državama članicama koja se odnosi na medicinska istraživanja na ljudskim bićima
- Preporuka no R (90) 13 državama članicama koja se tiče prenatalnog genetičkog skrininga, prenatalne genetičke dijagnoze i udruženog genetičkog savjetovanja
-

3. Od strane WMA

- deklaracije, izjave, pravila:

- Ženevska deklaracija, 1948., 1968., 1983.
- Dvanaest načela osiguravanja zdravstvene zaštite u bilo kojem sistemu nacionalne zdravstvene zaštite, 1963., 1983.
- Internacionalni kodeks medicinske etike, 1949., 1968., 1983.
- Pravila u vrijeme oružanog sukoba, 1956., 1957., 1983.
- Helsinška deklaracija (Preporuke uputa za liječnike u biomedicinskom istraživanju koje uključuje ljudske subjekte), 1964., 1975., 1983., 1989., 1996., 2000.
- Preporuke koje se tiču medicinske zaštite u seoskim područjima
- Izjava o planiranju obitelji
- Sidnejska deklaracija o smrti, 1968., 1983.
- Deklaracija iz Osla o terapijskom abortusu, 1970., 1983.
-

4. Od strane specijalističkih udruženja

- Havajska deklaracija Svjetskog psihijatrijskog udruženja, 1977., 1983.

5. Religija

- Deklaracija o svjetskoj etici - predložena na skupu vjerskih i duhovnih vođa, Parlament svjetskih religija, 1993.g., Chicago
 - načela podrazumijevaju konsenzus među religijama u obveznim vrijednostima, neopozivim mjerilima i temeljnim moralnim stavovima

Deklaracija govori o 4 načela:

1. Nema novog svjetskog poretka bez svjetske etike
2. Osnovni zahtjev: sa svakim čovjekom postupati čovječno
3. Četiri neopozive smjernice – obveze njegovanja:
 - kulture nenasilja i poštivanja živih bića
 - kulture solidarnosti i pravednog ekonomskog poretka
 - tolerancije i življenja u istini
 - ravnopravnosti i partnerstva između muškaraca i žena
4. Promjena svijesti o svjetskoj etici – obveza promjene svijesti pojedinaca

6. Nacionalni dokumenti:

- Ustav
- KZ
- Kodeks liječničke etike
- Zakon o zdravstvenoj zaštiti
- Zakon o zaštiti prava pacijenata

III Prema sadržaju:

1. Molitve

- dnevna molitva liječnika (Moses Maiomonides, židovski filozof i talmudist iz 12.st.)

2. Zakletve

- Hipokratova
- Amatusa Lusitanusa

- Ženevska liječnička prisega, usvojena na 2. skupštini Svjetskog liječničkog udruženja 1948., dopunjena u Sydneyu na 22. skupštini 1968. te na 35. skupštini u Veneciji 1983.

3. Pravila

- Formula comitis archiatrorum
- Savjeti liječniku (Haly Abbas), 17 Enjuinovih pravila

4. Kodeksi u medicinskoj etici

- Kodeks Thomasa Percivala iz 18. st.,
- Međunarodni kodeks liječničke etike (London, 1949., Sydney, 1968., Venecija, 1983.) - sadržava opće dužnosti liječnika, dužnosti prema bolesniku i međusobne dužnosti

5. Deklaracije, rezolucije

- Ženevska deklaracija (= prisega)

PRAVO NA ŽIVOT – PRAVO NA SMRT

POBAČAJ

1. Ljudski individualni život

- život je dar Božje ljubavi ali i zadaća očuvanja i unapređenja – isključena svaka mogućnost pobačaja

“već je čovjek koji će to biti”

- Evanđelje života: pobačaj je namjerno ubojstvo nevinog ljudskog bića
- Ljudska prava pripadaju onome koji nastaje in utero i in vitro

2. Moralno i zakonsko utemeljenje prava na pobačaj

- ? embrio /fetus osoba sa svim pravima, uključujući i pravo na život (ozakonjenje pobačaja)
- temelji se na načelu slobode i pravu žene na autonomiju i individualni izbor, slobodnom odlučivanju o vlastitom tijelu i načinu života
- stav protivnika: apsolutni prioritet daje se fetusu iako se radi o dvije jednakopravne osobe
- Kazneni zakon: protupravni prekid trudnoće
- Deklaracija svjetskog liječničkog udruženja iz Osla – Rezolucija o terapijskom pobačaju
- Međunarodni komitet za zaštitu nerođene djece, Deklaracija o pravu žene na kontracepciju

PRIZIV SAVJESTI

- Koncept priziva savjesti je utemeljen na postavci da osoba ne mora poštivati građanski zakon ili neke njegove odrednice, koje naređuju postupanje protivno vlastitoj savjesti
- Priziv savjesti je temeljno ljudsko pravo
- S pravnog stajališta priziv savjesti je način nepoštivanja zakona i način zaštite individualne slobode. To je i građansko pravo.
- Situacije sve su češće, pristup u zakonodavstvima raznih država vrlo različit (varira od krajnje tolerancije do restriktivnog stava)
- Hrvatski zakon o liječništvu, članak 20.: “Radi svojih etičkih, vjerskih ili moralnih nazora, odnosno uvjerenja, liječnik se ima pravo pozvati na priziv savjesti...”

- o odluci mora pravodobno izvijestiti pacijenta te ga uputiti drugom liječniku iste struke, kao i izvijestiti svog nadređenog, odnosno poslodavca

BIOETIKA UMIRANJA I PRAVO NA SMRT

U bolesti i patnji

- stanje u kojem nedostaje sklad tjelesnog i duševnog djelovanja
- 2 suprotna pristupa: negativni – nastoji isključiti trpljenje odmah i pozitivni – bol je neugodan ali sastavni dio života
- dužni smo se liječiti prema načelu o redovitim i izvanrednim sredstvima (TRADICIONALNO KATOLIČKO NAČELO)

Pred licem smrti

- u pitanju ljudsko dostojanstvo
- ? značenje i smisao posljednjeg stadija života, SMRT OSTAJE TAJNA!
- strah od ugasnuća za vazda – bolesnik očekuje djelotvornu solidarnost (80% ljudi umire izvan vlastitog doma)
- HOSPICIJ – ustanova gdje za umirućeg brine skupina stručnjaka: odgovor na zahtjeve umirućih
- uporaba prikladnih sredstava za ublažavanje ili otklanjanje boli / poštivanje već započetog i nezaustavljivog tijeka umiranja

(ne upotrebljavati daljnje tehnički moguće ali moralno ne - opravdane zahvate, prekinuti započete ali nekorisne terapije)

- poštivanje volje pacijenta (ali i savjesti liječnika)

- umrijeti u dostojanstvu = umrijeti u miru sa samim sobom, bližnjima i Bogom / pravo na istinu

- liječnik: služitelj života ili služitelj smrti (paktiranje sa smrću)

- gubitak osobnosti čovjeka-liječnika i čovjeka-pacijenta.

Bioetika umiranja – etičke dvojbe

1. društvo kojem umirući pripada (smrt je tabu tema!)

2. liječnika i zdravstveno osoblje (ublažavanje boli – obveza primjene opioida; obustava beskorisne terapije, prepuštanje bolesnika palijativnoj skrbi, aktivna eutanazija, asistirano samoubojstvo, istina o dijagnozi i prognozi

3. njegovatelja u najširem smislu – poštivanje volje

4. bolesnika - pravo na smrt

EUTANAZIJA (gr. blaga smrt)

- namjerno oduzimanje života (ne)činjenjem) zavisnog ljudskog bića za njegovo navodno dobro

- najraniji primjeri: izlaganje nedonoščadi i malformirane novorođenčadi na brdu Tajget drevne Sparte

- Platon: bolje je prepustiti smrti teške, neizlječive bolesnike nego nepotrebno produžavati njihovu patnju i uz to nanositi materijalnu štetu zajednici

- Thomas More savjetuje da ako je bolesnik neizlječivo bolestan ili je izložen degradaciji ljudskog u njemu, najbolje je da liječnik završi takav život

- WMA, Madrid, 1987.
- sinonim: ubojstvo iz samilosti (engl. Mercy killing) ili dostojanstvena smrt (engl. Death with dignity)
- prvo organizirano društvo s programom pokreta za eutanaziju (PZE) osnovano je pod nazivom Voluntary Euthanasia Society (VES) u Velikoj Britaniji 1935.
- Euthanasia Society of America osnovano je 1938. a 1976. mijenja ime u Society for the Right to Die; 1991. postaje Choice in Dying
- eutanazija legalna u Oregonu, Washingtonu, Japanu, Kambodži, Nizozemskoj (početkom osamdesetih, ispitivanja javnog mijenja su pokazala da je oko 75% građana spremno prihvatiti zakon - 2002.: „Okončanje života i asistirano samoubojstvo“ kojim se eutanazija dozvoljava), Belgiji, Luxemburgu – smatra se liječničkim tretmanom

- iako potpomognuto samoubojstvo u Švicarskoj nije kažnjivo djelo, ako nije počinjeno iz sebičnih motiva, eutanazija nije legalna
- Nizozemska: regionalno povjerenstvo koje godišnje zaprimi oko 9.700 zahtjeva od kojih oko 3.800 odobri. Od toga broja je svega 300 za asistencijom liječnika

Nizozemska kraljevska liječnička udruga definirala je set kriterija koji trebaju biti zadovoljeni da bi eutanazija bila legalna:

1. zahtjev za eutanazijom ili asistirani suicid mora postaviti sam bolesnik svojom slobodnom voljom,
2. patnje bolesnika moraju biti nepodnošljive i bez nade u moguće poboljšanje,
3. aktivni završetak života mora biti posljednje rješenje i stoga se za njim poseže samo kada nema alternative rješenju bolesnikove situacije,
4. čin aktivnog završetka života mora obaviti liječnik,
5. liječnik mora konzultirati drugog, nezavisnog kolegu koji mora potvrditi mišljenje o beznadnosti
6. mora postojati pismeno izvješće. U njemu treba navesti dijagnozu, prognozu, terapiju, perspektivu liječenja, ime i mišljenje konzultiranog kolege, bolesnikov zahtjev i način kojim je okončan život bolesnika

- Belgija: od pacijenta se zahtijeva da bude sposoban i svjestan u trenutku kada donosi odluku, bez vanjskih pritisaka; moguće je da pacijent unaprijed napiše zahtjev ali to mora učiniti barem 5 godina prije no što izgubi sposobnost izražavanja svoje volje; liječnik koje ne želi ne mora sudjelovati u eutanaziji ali je dužan uputiti pacijenta liječniku koji će to učiniti. Za osobu koja se podvrgne eutanaziji smatra se (piše u osmrtnici) da je umrla prirodnom smrću.

REZOLUCIJE, DEKLARACIJE

- Rezolucija WMA o terapijskom pobačaju:

Oslo, 1970., nadopunjena u Veneciji 1983.

- Rezolucija WMA o neizlječivim smrtonosnim bolestima:

Venecija, 1983.

- Preporuka Vijeća Europe o pravima bolesnih i umirućih:

R 779 (1976)

- Rezolucija WMA o eutanaziji:

Madrid, 1987., Marbella, 1982., Washingtonu 2002.

- Rezolucija WMA o sudjelovanju u izvršenju smrtne kazne:

Lisabon, 1981., Edinburg 2000., Seul 2008.

- Pravila WMA za vrijeme oružanih sukoba:

Havana, 1956., Istanbul 1957., Venecija 1983.,...

- poštivanje tjelesnog i duševnog integriteta: bit zaštite ljudskih prava (WMA, Kalifornija, 1980.); tortura i zlostavljanje zabranjeno je internacionalnim zakonom
- konvencije VE i UN o sprečavanju mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg ponašanja
- Smjernice WMA u svezi s mučenjem i drugim okrutnim postupanjima:

Tokio, 1975., Hamburg 1997., Divonne-les-Bains, 2006.

- posljednja rezoluciju o ljudskim pravima, WMA, Bali, 1995. - poziva svoje članove da upute jasne etičke stavove liječnicima koji rade u zatvorskim ustanovama
- Istanbul Protocol, UN, 2004
- Deklaracija WMA o pregledu zatvorenika:

Budimpešta 1993., Divonne-les-Bains, 2005.

ODNOS PREMA OSOBAMA LIŠENIMA SLOBODE

- Opća skupština UN-a, 1982., Načela liječničke etike:

1. zdravstveno osoblje, posebice liječnici, dužni su zaštitu provoditi jednako kvalitetno i po istim standardima koji vrijede i za osobe koje nisu u zatvoru
2. grubo je kršenje liječničke etike aktivno ili pasivno angažiranje zdravstvenih radnika u eksperimentiranju, mučenju ili drugim okrutnim i neljudskim postupcima
3. za zdravstveno osoblje u suprotnosti je s liječničkom etikom svaki stručni rad nad zatvorenima ako tomu nije jedini cilj ocjenjivanje, zaštita ili poboljšanje njihova tjelesnog ili duševnog zdravlja
4. u suprotnosti je s liječničkom etikom ako liječnici: koriste svoje znanje i sposobnosti pri saslušavanju zatvorenika na način koji bi mogao negativno djelovati na njihovo tjelesno ili duševno stanje, te ako odobravaju ili sudjeluju u utvrđivanju da su zatvorenici sposobni za bilo kakve oblike postupka ili kažnjavanja
5. u suprotnosti je s etikom zdravstvenih radnika ako sudjeluju u bilo kakvom postupku koji ograničava zatvorenike
6. navedena načela nije dopustivo kršiti ni iz kakvih razloga, čak ni u izvanrednim situacijama

- Vijeće Europe, 2006. zdravstvena usluga na mjestima lišenja slobode:

a) pristup liječniku: prvi pregled, informacije, tijekom boravka neograničena dostupnost, pristup izvan zatvorskoj skrbi

b) jednakost zdravstvene zaštite: opća medicina, psihijatrijska njega

c) pristanak i povjerljivost

d) prevencija: higijena (ishrana, higijenski uvjeti), prenosive bolesti, prevencija samoubojstava, sprječavanje nasilja, društvene veze

e) humanitarna pomoć: majka i dijete, mladež, zatvorenici s poremećajima ličnosti, zatvorenici za koje je produženo lišavanje slobode nesvršishodno

f) profesionalna neovisnost i stručnost

- problem mortaliteta (restraint methods), samo-ozljeđivanja, štrajka glađu, međusobnog nasilja i nasilja prema osoblju

- WHO, 2006. zdravstvena usluga u zatvorima:

a) standardi

b) zaštita i promoviranje zdravlja

c) primarna zdravstvena zaštita

d) specifični etički problemi

e) zarazne bolesti

f) sredstva ovisnosti

g) mentalno zdravlje

.....